

Vpliv mladostnikovega samovrednotenja na iskanje socialnih stikov prek spleta

The impact of adolescent's self- evaluation upon the search of social contacts through Internet

Maja Cerar

Povzetek

Maja Cerar, univ. dipl. soc. ped., maja242@gmail.com

Mnogi najstniki glavno privlačnost spleta vidijo v neomejenih možnostih sklepanja prijateljstev in novih poznanstev. Z navdušenjem se priključujejo različnim virtualnim skupnostim, saj v njih dobijo občutek pripadnosti, sprejetosti in vključenosti, ki je izjemno pomemben za njihov psihosocialni razvoj. Poseben pomen ima lahko virtualno okolje za tiste mladostnike, ki imajo zaradi nizkega samovrednotenja težave pri vzpostavljanju zadovoljivih odnosov v svojem vsakdanjem, realnem okolju. Splet jim nudi alternativno socialno okolje, v katerem laže in uspešneje kot v realnem okolju navezujejo in vzdržujejo stike z

vrstniki. Prispevek, ki temelji na raziskavi o vplivu stopnje samovrednotenja na mladostnikovo iskanje socialnih stikov v virtualnem okolju izpostavlja vlogo spleta kot novega socialnega okolja, ki je prav tako kot ostala socialna okolja (npr. šola) izrednega pomena za mladostnikov čustveni, kognitivni in socialni razvoj.

Ključne besede: splet, virtualno okolje, spletni forumi, spletne klepetalnice, medosebni odnosi, komunikacija, samovrednotenje, mladi.

Abstract

For many youngsters the unlimited possibility of making friends and new contacts is the main attraction of Internet. They enjoy bonding with different virtual communities giving them the feeling of affiliation, acceptance and inclusion, which is of the utmost importance for their psycho-social development. Virtual setting can be particularly significant for teenagers suffering from low self-esteem and consequently finding it hard to establish satisfactory relations in everyday life. For them, Internet is an alternative social setting, providing them with easier and more successful establishing and maintaining contacts with their mates than in real life. The article, based on the research study on the impact of the degree of self-evaluation on adolescent's search of social contacts in virtual setting, deals with the role of internet as the new social environment, which - similarly to all other social settings (i.e. school) - is of extreme importance for teenagers' emotional, cognitive and social development.

Key words: internet, virtual setting, internet forums, internet chatrooms, interpersonal relations, communication, self-evaluation, youth.

Odraščanje v vrtincu medosebnih odnosov

Imeti in ohraniti prijateljske stike v obdobju odraščanja zahteva od posameznika precejšnjo mero različnih sposobnosti in socialnih spretnosti. Ker se prijateljski stiki z leti vedno pogostejše oblikujejo prek odnosov zunaj razredne skupnosti, je najstnik večkrat prisiljen, da se na podlagi lastne iniciative poveže s prijatelji in organizira medsebojna srečanja. Aktivnosti mladostnikov v najstniških letih so vedno bolj zaznamovane s pogovori in debatami; igra je vedno manj prisotna. To od najstnika zahteva vedno večje sposobnosti za začenjanje in vzdrževanje pogovora. Naučiti se mora ubesediti svoje misli in občutke, obenem pa v sogovorniku vzbuditi občutek zaupanja ter vzpostaviti vzdušje lojalnosti in vzajemnosti. Razviti mora tudi sposobnost empatije, ki mu omogoča, da se postavi v kožo sogovorca, da poskuša razumeti njegove vidike in njegovo počutje. Vse to je namreč potrebno za uspešno medsebojno komunikacijo, ki mladostnike medsebojno povezuje ter jim omogoča oblikovanje in urjenje socialnih spretnosti. Uspešno gojiti odnose s sovrstniki je zahtevna naloga in kar veliko je mladostnikov, ki jim ne uspe ali pa le s težavo navezujejo stike s sovrstniki.

Kot prvi razlog za tovrstne težave lahko omenimo probleme, povezane z mladostnikovo zunanostjo (stelesnimi hibami, debelostjo ipd.). V tem obdobju ima zunanost, vsaj kot začetni dejavnik, pri navezovanju stikov pomembno vlogo. Mladi z različnimi telesnimi težavami so neredko zaznamovani kot neprivlačni, in zato manj zaželeni kot prijatelji. Tudi če so del skupine, so velikokrat tarča posmehovanja in bolj ali manj poudarjene diskriminacije. Taki odraščajoči otroci na podlagi izkušenj v odnosih s sovrstniki le stežka razvijejo potrebne spretnosti za komunikacijo in navezovanje stikov. Negativne izkušnje, negativna samopodoba in včasih tudi izključevanje še bolj otežijo njihovo nadaljnje vključevanje v družbo (Strniša, 2003).

Med najstniki sta pogosti tudi plahost in nezaupljivost, ki sta veliki oviri za gradnjo odnosov. Plašnega najstnika njegov sogovorec v istem trenutku privlači in plaši, obenem pa tak najstnik zelo redko tvega. Veliko raje minimizira nestrinjanje ali odklon nasprotnika, kot da bi iskal odobravanje. Veliko raje si najde prostor nekje na obrobju skupine, kot da bi se neposredno vključil v njeno

dinamiko. Rezultati take plašnosti in previdnosti so velikokrat pomanjkanje izkušenj zadovoljivih in polnih odnosov z drugimi. Temu sledijo pomanjkanje samozavesti in samospoštovanja, visoka raven osamljenosti ter v nekaterih primerih tudi socialna izolacija (prav tam).

Pogosti so tudi primeri mladostnikov, ki preprosto ne najdejo pravega načina komunikacije. Vzroka sta velikokrat nepravilnost in neučinkovitost komuniciranja, ki izhajata že iz družine. Tem mladostnikom ne uspe navezati trajnejšega stika ali se uspešno vključiti v skupino, ker s svojo držo ter z načinom vedenja in pristopa na sovrstnike delujejo odbijajoče, čemur seveda sledi nepriljubljenost in včasih tudi izključitev s strani sovrstnikov. V mladostniku se zakoreninijo izkušnja neuspeha, občutek osamljenosti in včasih tudi zaprtost pred drugimi (prav tam).

Konflikti in čustvene napetosti, ki izhajajo iz tovrstnih slabih socialnih odnosov, upočasnjujejo celoten mladostnikov osebni razvoj, otežujejo njegovo socializacijo, omejujejo njegove izkušnje ter zavirajo razvoj ustreznih socialnih veščin in stališč (Skalar, 1997).

Vloga mladostnikovega samovrednotenja pri vzpostavljanju socialnih stikov

Stewe Duck (po Skalar, 1997: 5) poudarja, da je ena najpomembnejših sposobnosti, ki je potrebna, da se posameznik usposobi za življenje z drugimi, predvsem ustrezen odnos do samega sebe, torej ustrezno samovrednotenje in samospoštovanje. Samospoštovanje in pozitiven odnos do sebe sta podlaga in zgled za podoben odnos z drugimi. Mladostniki s pozitivnim samovrednotenjem imajo dobro podlago za razvijanje in negovanje prijateljstva, lažje prenašajo občasne odpore drugih do sebe in so zmožni vedno znova spreminjati svoje vedenje, da bi se prilagodili drugim.

Mnoge raziskave poročajo o pozitivni povezanosti med samospoštovanjem in samovrednotenjem mladostnikov ter njihovo priljubljenostjo med vrstniki (Skalar, 1985). Vrstniki so eden od pomembnih dejavnikov socialnega okolja, povezani so z

mladostnikovo samopodobo in samospoštovanjem. Od odnosov z njimi je zelo odvisno, kakšen bo mladostnikov pogled nase in na svet okoli sebe. Če se v svojih odnosih čuti varnega, bo zaupal sebi in tudi drugim ljudem. Varnost, ki izhaja iz sprejetja drugih, mu omogoča razvijanje socialnih veščin in ustreznih socialnih stališč za učinkovite medosebne odnose tudi v dobi odraslosti. Nasprotno pa mladostnik, ki se čuti osamljenega in zavrnjenega pri vrstnikih, laže razvije občutek neustreznosti in dvoma o sebi. Prej je nagnjen k temu, da svet zaznava kot nekaj ogrožajočega in se nanj odziva z umikom pred nadaljnjimi socialnimi stiki. Lahko se tudi zgodi, da do okolja kaže agresiven in sovražen odnos (Skalar, 1997).

Skalarjeva (1985) je podala pregled osebnostnih lastnosti, povezanih s pozitivnim in negativnim samovrednotenjem. Kot eno izmed področij, ki so povezana s samovrednotenjem, je izpostavila tudi področje socialnih stikov. Visoko pozitivno samovrednotenje je na tem področju povezano:

- s psihološko prilagojenostjo in čustveno stabilnostjo;
- z boljšim socialnim sprejetjem v skupinah, v katerih posamezniki živijo, z višjim socialnim in sociometričnim položajem ter sploh večjim vplivom v socialnih interakcijah in komunikaciji;
- s pogostejšo udeležbo v komunikaciji in z večjim pričakovanjem pozitivnih povratnih informacij;
- s socialno sprejemljivejšim vedenjem;
- s pozitivnim sprejemanjem drugih oseb;
- s spontano pripravljenostjo na socialne stike, s sprejemanjem funkcij in vodstvenih vlog;
- s pozitivnimi pričakovanji glede socialnega sprejetja drugih oseb;
- z doslednejšim upoštevanjem socialnih pravil v povezavi z zaupanjem drugim osebam.

Negativno samovrednotenje pa je na področju socialnih stikov povezano:

- z nevrotičnim sindromom, s simptomi bojazni, z različnimi vrstami strahu pred neuspehom, pred komunikacijo, pred nastopanjem v skupini, z glavoboli, želodčnimi težavami ipd.;
- z nestabilno samopodobo;

- z neprilagojenim vedenjem in delinkventnostjo;
- s slabšim socialnim položajem v skupinah in slabšim sociometričnim položajem; učenci z nizkim samovrednotenjem so pogosto osamljeni posamezniki, ki ne čutijo pripadnosti razredni skupini;
- z izogibanjem novim situacijam in novim nalogam;
- z izogibanjem socialnim stikom;
- z nizkim številom komunikacijskih prispevkov in manjšim vplivom v komunikaciji (Skalar, 1985).

Več raziskav je empirično potrdilo, da se stopnja samovrednotenja povezuje tudi s posameznikovo socialno močjo (prav tam). Ugotavljajo, da se nizko samovrednotenje povezuje s simptomi bojazni, s strahom pred storilnostnim neuspehom in strahom pred neuspehom v komunikaciji. Pogostejši so občutki osebne neustreznosti v komunikaciji in na splošno. Ti mladostniki v skupini dajejo manj komunikacijskih prispevkov in se manj samoiniciativno vključujejo v komunikacijo kot drugi. So občutljivejši za neuspehe v medosebni komunikaciji ter za tuja pričakovanja, tuje vrednotenje in socialne pritiske (prav tam).

Visoko samovrednotenje pa je bolj povezano s psihološko prilagojenostjo, čustveno stabilnostjo in pozitivnimi čustvenimi stanji doživljanja duševne harmonije, veselja, vedrine in samozavesti. Osebe z visokim samovrednotenjem se pogosto včlanijo v različna društva, klube in interesne dejavnosti ter so na splošno socialno aktivnejše od posameznikov z nizkim samovrednotenjem. Na socialnem področju je za posameznike z visokim samovrednotenjem značilno, da so v skupinah dobro sprejeti, imajo višji socialni in sociometrični položaj ter večji vpliv v socialnih interakcijah in komunikaciji z drugimi. Spontano vzpostavljajo socialne stike in so nagnjeni k pozitivnemu vrednotenju drugih oseb. So manj dojemljivi za graje, kazni in izkušnje, ki posameznika osebno ogrožajo (prav tam).

Ko obravnavamo komunikacijo in medosebne odnose v skupini vrstnikov, je treba nujno upoštevati tudi strukturo socialne moči posameznikov v vrstniški skupini, saj zelo pomembno vpliva na naravo komunikacije. Večina vrstniških, pa tudi razrednih, delovnih in podobnih skupin, je hierarhično strukturiranih in v njih obstaja izrazita lestvica vlog. Diegritz in Rosenbusch (1977,

po Skalar, 1988) sta na osnovi analize komunikacije v razredni skupnosti ugotovila, da praviloma socialno močnejši mladostniki izvajajo socialni pritisk na druge učence. Oblike izvajanja pritiska so različne, segajo pa od ignoriranja prek brezobzirnega vpadanja v besedo, sramotilnega izpostavljanja in smešenja do pretepanja socialno šibkih članov (prav tam).

V analizah komunikacije v vrstniških skupinah v povezavi s socialnim statusom se je pokazalo, da socialno močnejši posamezniki dajejo iniciativo v komunikaciji in odločajo, socialno šibkejši pa komunikacijo in odločitve predvsem sprejemajo. Socialno močnejši skupinski člani si smejo v komunikaciji več dovoljevati in tudi si več dovolijo – brez negativnih posledic oziroma sankcij drugih vrstnikov. V večji meri si upajo glasno izraziti mnenje, kritizirati in nasprotovati stališčem, s katerimi se ne strinjajo, čeprav imajo socialno šibkejši člani več razlogov za izražanje nezadovoljstva in pritoževanje, vendar tega največkrat ne počnejo, ker jim nizek socialni status tega ne dovoljuje. Mladostniki z visokim socialnim statusom s svojimi prispevki takoj vzbudijo pozornost in drugi so jih pripravljeni poslušati, medtem ko skupinske člane z nizkim socialnim statusom pogosto prekinjajo, preslišijo njihove prispevke ali jih zavračajo (prav tam).

Omenjene razprave torej navajajo, da se mladostniki z nizkim samovrednotenjem bolj izogibajo stikov z drugimi osebami in so manj sprejeti v vrstniških skupinah kot mladostniki z visokim samovrednotenjem. Višina samovrednotenja pa je odvisna od učinkovitega obvladovanja socialnih silnic in uspešnega reševanja problemov, ki so povezani s storilnostjo. Vendar pa samovrednotenje samo po sebi ni stabilen pojav ne glede na razvojne pogoje. Odvisno je tudi od socialnega konteksta, v katerem posameznik deluje in vzpostavlja medosebne odnose.

Spremembe v samovrednotenju posameznika so odvisne od sprememb socialnih odnosnih skupin in splošnih pogojev življenja. Po Gergnu (po Skalar, 1990) je pojmovanje samega sebe in samovrednotenje odvisno od socialnih pravil, ki lahko nihajo od skupine do skupine in povzročajo menjajoče se pogoje za nastajanje pojmovanja samega sebe. Samovrednotenje se tako prilagaja socialnim situacijam in posamezniki se lahko v različnih okoliščinah oziroma situacijah vedejo zelo različno in celo protislovno. S “situacijskimi manipulacijami” lahko

pomembno vplivamo na pogoje nastajanja samovrednotenja (prav tam), zato Gergen poudarja, da objektivnega vrednotenja ni. Navaja še, da lahko pojmovanje samega sebe prevrednotimo celo z igro vlog. Ob tem je treba poudariti, da je z upoštevanjem socialnega konteksta kot pomembne spremenljivke v razvoju samovrednotenja mogoče razložiti spreminjanje samovrednotenja v povezavi s spremembo, npr. šole, kar je bilo ugotovljeno v mnogih študijah. S spremembo socialnega konteksta se spremeni tudi samovrednotenje, ker dobijo s tem mladostniki na voljo druge odnosne skupine za primerjanje (prav tam).

Socialna osamljenost mladostnikov

Osamljenost je predvsem psihološki občutek izoliranosti. O njej govorimo, kadar je mladostnikova mreža socialnih odnosov manjša ali manj zadostna, kot si želi mladostnik, in kadar ne more zadovoljiti potreb socialno-psihološkega izbora. Pri tem gre za individualno občutenje stanja (Nastran - Ule, 2000).

Obstaja več vzrokov, da se mladostnik počuti osamljenega. Nekateri so taki zaradi anksioznosti, socialnih fobij in telesnih ovir, zaradi katerih se večinoma zadržujejo doma, drugi pa zaradi trenutne situacije, ki je posledica večje spremembe v življenju. Osamljenost je lahko tudi kronična in posledica trajne življenjske situacije. Za mladostnike je danes zelo značilna predvsem socialna osamljenost, pri kateri ne gre toliko za pomanjkanje dejanskih socialnih stikov ali za čustveno osamljenost (izkušnja izgube osebe, na katero je posameznik navezan, zavrnitve, strahu in tesnobe), temveč za to, da ne zaznavajo več pravega pomena v socialnih stikih in v socialnih situacijah ne najdejo več pomembnih socialnih odzivov nase (Nastran - Ule, 2000).

Moharan - Martin in Schumacher (2003: 662) navajata mnenja več avtorjev o lastnostih osamljenega mladostnika, ki:

- je družbeno zadržan in zaskrbljen, zaprt vase,
- je občutljiv za zavrnitev,
- ima manjše zaloge družbenega znanja,
- ima težave pri sklepanju prijateljstva, vzpostavljanju družbenih aktivnosti in sodelovanju v skupinah,

- s težavo zaupa svoje intimne podatke,
- ima slabo samopodobo in nizko samospoštovanje.

Poleg naštetega pa osamljenost povezujejo z depresijo in drugimi težavami v duševnem zdravju.

Z doživljanjem občutka osamljenosti naj bi se povezovali predvsem dve osebnostni dimenziji: introvertnost in nevrotičnost. Mladostnik, ki je bolj introvertiran, tih, razmišljujoč in ki bolj uživa v malih druženjih, naj bi bil tudi bolj osamljen, saj ga zaradi njegovega vedenja okolica večkrat zaznava kot neprijaznega, odsotnega, hladnega. Druga dimenzija, ki se povezuje z občutkom osamljenosti, je nevrotičnost, značilna za mladostnika, ki doživlja tesnobo in se neustrezno odziva tudi na manj pomembne dražljaje (Hamburger in Ben - Artzi, 2003).

Z osamljenostjo je povezana tudi sramežljivost, ena od oblik socialne anksioznosti, ki je prav tako v veliki meri posledica nizkega samospoštovanja. Številne raziskave poročajo o precejšnji negativni korelaciji med socialno anksioznostjo in samospoštovanjem. Razlogi za to so lahko različni. Po eni strani je anksiozen mladostnik manj učinkovit pri preverjanju in povečevanju lastne učinkovitosti, kar zavira razvoj realističnega samospoštovanja. Po drugi strani pa je po mnenju Rosenberga (1965, po Lamovec, 1994) povezava lahko tudi nasprotna: nizko samospoštovanje lahko povzroča anksioznost. Osebe z nizkim samospoštovanjem so pogosto prisiljene kazati lažno sliko sebe, kar povzroča napetost in s tem anksioznost. Nizko samospoštovanje tudi poveča občutljivost za informacije, ki negativno sliko še povečujejo. Občutki neučinkovitosti in nevrednosti povzročajo emocionalno, pa tudi fizično izolacijo od drugih, kar je lahko dodaten izvor anksioznosti (prav tam).

Značilnosti sramežljivih mladostnikov so njihova nezmožnost učinkovitega posredovanja svojih čustev drugim, negotovost glede lastnega videza ali inteligence, pomanjkanje družabnih veščin ter nezmožnost, da bi bili nepopustljivi in neposredni v izražanju svojega mnenja in želja. Sramežljivi mladostniki doživljajo veliko tremo pred kakršnimkoli nastopom v javnosti, močan občutek nelagodja vsakič, ko morajo izraziti svoje mnenje, nenehen strah, da se bodo osmešili pred drugimi, ter neprestano bolešno ugotavljajo in preverjajo, kaj si drugi mislijo o njih (Stevens, 1997). Pri sramežljivosti kot obliki socialne anksioznosti gre torej za nelagodje v družbi drugih ljudi,

kar odločilno vpliva na mladostnikove socialne odnose z drugimi in njegovo osamljenost v socialnem okolju.

“Virtualna shajališča” kot alternativa “osamljeni realnosti”

V povezavi z osamljenostjo kot posledico socialne anksioznosti prihaja danes do razprav o tem, da naj bi mladostniki, ki trpijo za socialno anksioznostjo, uporabljali splet kot medij za regulacijo socialnih strahov ter z njimi povezanih stisk, posebno nezadovoljujočih odnosov, depresije, bojazni in nizkega samospoštovanja.

Proces samospoštovanja se pri mladostniku, kot že rečeno, vedno razvija v okviru določene socialne realnosti. Če se spremeni socialno okolje oziroma njegove lastnosti, lahko pričakujemo tudi ustrezno spremembo samospoštovanja (Lamovec, 1994). Tudi v virtualnem okolju lahko zato, po našem mnenju, pričakujemo spremembo socialne dimenzije posameznikovega samospoštovanja, saj se virtualno okolje po svojih lastnostih in zakonitostih pomembno razlikuje od posameznikovega realnega okolja.

Moharan - Martin in Schumacher (2003) sta ugotovila, da splet privlači predvsem osamljene mladostnike, saj lahko v virtualnih shajališčih iščejo družbo. Socialna interakcija, ki se spremeni, jim omogoča, da ostanejo nevidni in le opazujejo interakcijo drugih. Lahko nadzorujejo raven zasebnosti v odnosu in časovno prostovoljno nadzorujejo interakcijo. Prav anonimnost spleta in odsotnost komunikacije iz oči v oči lahko zmanjšata socialno anksioznost, kar lahko poveča emocionalno podporo v spletu. S komunikacijo prek spleta lahko mladostniki z manj razvitimi socialnimi veščinami tako uravnavajo negativna stanja, ki nastajajo zaradi osamljenosti.

Engelberg in Sjoeborg (2004) menita, da se bolj osamljeni mladostniki tudi bolj navežejo na splet. Predvidevata, da imajo osamljeni mladostniki slabše razvite socialno-kognitivne veščine ter težave v vrstniških skupinah, zaznavanju skupinskih norm in pri interpretaciji socialnih namigov, zato več časa namenijo spletu, kjer najdejo prostor, ki ga lažje razumejo, obvladujejo in se dejavno udeležujejo raznih aktivnosti.

Osamljena oseba se zaveda, da so njena socialna omrežja nezadovoljujoča. Če gre za globlje stigmatizirano osebo, je virtualni prostor nekakšen ventil, odrešitev pred realnim svetom. Stigmatizirani posamezniki (npr. homoseksualci ali hendikepirani ljudje) so po mnenju McKennanove in Bargha (2000) motivirani k participaciji predvsem zaradi relativne anonimnosti in varnosti v virtualnem prostoru (v primerjavi s komunikacijo iz oči v oči) ter zaradi pomanjkanja takih skupin v njihovem fizičnem okolju.

Vprašanje, ki se nam ob tem še vedno poraja, je, ali je splet alternativa, ki lahko zamenja socialno interakcijo v resničnem življenju, ali del oziroma ekstenzija realne kulture. Na tem mestu bi navedli izjavo mladega uporabnika spleta, ki potrjuje omenjeno dilemo: »Resnično življenje je samo eno okno več in ponavlja ne moje najboljše.« (Praprotnik, 2003.)

Tu gre za mladostnika, ki meni, da je zanj splet pomembnejši od resničnega življenja. Nekateri mladostniki poročajo o tem, da jih uporaba spleta tako prevzame, da to slabo vpliva na njihovo produktivnost in ljudi okrog njih. Vedenje, ki kaže znake odvisnosti, pogosto deluje kot mašilo za prikrivanje nezadovoljenih potreb, ki izhajajo iz neprijetnega dogodka ali življenjske situacije, saj uporaba spleta omogoča pozabljanje težav in beg (Young, po Jeriček, 2001).

Vendar moramo biti ob navedenih ugotovitvah previdni, kadar skušamo definirati odnos med posameznikom in spletom, saj moramo prav tako upoštevati dejstvo, da je splet medij, ki omogoča specifičnim skupinam uporabnikov socialno interakcijo, ki je v realnem okolju niso deležni. Tukaj govorimo o hendikepiranih posameznikih zaradi fizičnega, psihičnega ali socialnega razloga. Čeprav gre za nekoliko okrnjeno komunikacijo, lahko mladostnik, ki je deležen emocionalne podpore prek spleta, to doživlja kot enako kakovostno in pozitivno kot tisto iz resničnega življenja.

Osvobajajoča anonimnost virtualnih shajališč

Anonimnost je eden izmed pojavov virtualnega prostora, ki odločilno vpliva na vedenje mladostnikov na spletu. Fizična odsotnost sogovorca v medmrežnih odnosih ima zanimivo vlogo v posameznikovi samoprezentaciji. V virtualnih odnosih se ni treba

identificirati, dovolj je uporaba vzdevka ali drugega imena. Večina mladostnikov pozna sogovorca le toliko, kolikor in kakor se ji sam razkrije. Ohranjanje anonimnosti pomeni skrivanje lastne identitete, zagotovljena anonimnost pa zavaruje posameznika pred ranljivostjo, s čimer se razvije vzdušje, ki spodbudi razkritje (Suler, 1999).

Dezinhibicija kot posledica anonimne narave spleta je eden najpogostejših fenomenov virtualnega prostora. Medtem ko se inhibicija pojavi takrat, kadar je vedenje omejeno s samozavedanjem, z anksioznostjo v socialnih interakcijah, s skrbjo glede javne evalvacije, govorimo o dezinhibiciji, kadar teh znakov ni ali pa se pojavljajo nasprotni. Dezinhibicija je razumljena kot produkt reduciranega javnega samozavedanja, kar vodi v manjšo skrb glede sodb drugih. V povezavi s posameznikovim vedenjem v virtualnem prostoru lahko dezinhibicijo razumemo kot vedenje, ki je manj inhibirano v primerjavi z vedenjem v realnem življenju, predvsem v smislu zmanjšanja skrbi ob samo(re)prezentacijah in sodbah drugih (Musil, 2001).

Številne raziskave potrjujejo, da so posamezniki manj inhibirani v računalniško posredovani interakciji kot pa v realnem, življenjskem okolju. Vendar pa je bilo ugotovljeno, da je tudi pri uporabi avdiovizualnih pripomočkov stopnja dezinhibicije visoka, tako da je poleg anonimnosti pomemben dejavnik še odsotnost fizičnih povračilnih ukrepov (prav tam).

Učinek dezinhibicije je lahko dvosmeren. Včasih posamezniki v virtualnem prostoru brez zavor izrazijo neprijazno potrebo ali emocijo, po drugi strani pa lahko iskreno in odprto govorijo o osebni, intimni stvari, o kateri se v realnem okolju ne želijo pogovarjati.

Anonimnost ima na spletu torej dvojni učinek: zmanjšuje vpliv socialnega pritiska na posameznika, hkrati pa z "osvobajanjem" posameznika včasih zvišuje stopnjo agresivnega ali vsaj neprijaznega komuniciranja (Praprotnik, 2003).

Fenomen anonimnosti in pomanjkanja senzornih znakov v računalniško posredovani komunikaciji ima še eno pomembno posledico: izenačevanje socialnega statusa udeležencev komunikacije. V virtualnem prostoru ima načeloma vsakdo enako možnost komuniciranja, ni statusnih, materialnih, rasnih, spolnih ali starostnih omejitev. Kar determinira posameznikov vpliv na druge, je njegova sposobnost komuniciranja, ki pomeni tudi sposobnost

pisanja, vztrajnost, kakovost idej ter včasih tehnično poznavanje in znanje, pa tudi izkušnje iz okolja računalniško posredovane komunikacije in stopnjo ekstrovertiranosti. Spretnost komuniciranja, kakovost pisnega in prodornost vsebinskega izražanja so torej glavni elementi, ki vplivajo na virtualni status v virtualni skupnosti, in jasno je, da si uporabniki v teh spretnostih niso enaki (Suler, 1999). Kot vidimo, tovrstna elektronska demokracija vendarle ni idealna in seveda ne more biti "obljubljena dežela" za vsakogar.

Vpliv uporabe spleta na medosebne odnose in življenje v skupnosti

Med raziskovalci in socialnimi kritiki danes še vedno poteka razprava o tem, ali splet izboljšuje ali slabša medosebne odnose in življenje v (realni) skupnosti. Pri raziskavah o socialnih učinkih uporabe spleta lahko ločimo na eni strani tiste, ki predvidevajo, da uporaba spleta pozitivno učinkuje na socialno angažiranost mladostnika, in na drugi strani tiste, ki trdijo, da uporaba spleta povzroča škodljive posledice za mladostnikovo socialno mrežo v vsakdanjem okolju.

Predvidevamo, da osamljeni (pogosteje kot neosamljeni) na spletu iščejo osebo, ki jim bo v socialno oporo, ki je v njihovem vsakdanjem življenju iz različnih razlogov niso deležni. Vendar se v veliko raziskavah sprašujejo, ali resnično povečanje socialnega omrežja pomeni tudi večjo socialno oporo. Kadar imajo mladostniki več družbenih stikov, so srečnejši in bolj zdravi kot tisti, ki imajo omejene stike. Nesporno je dejstvo, da splet kot inherentno socialni medij omogoča povečevanje socialnih omrežij, ostaja pa nejasno, ali tudi daje oziroma odvzema socialno podporo. V mnogih raziskavah v preteklosti so trdili, da splet nudi možnosti izmenjave informacij in tolažbo različnih spletnih organizacij ter spodbuja formacijo pomembnih razmerij. Po drugi strani nekateri avtorji navajajo, da v spletu porabljeni čas spodbuja socialno izoliranost ter slabša kakovost odnosov z družino in prijatelji v realnem okolju (Kraut idr., 1998).

Kraut in sodelavci so leta 1998 prvi raziskovali sociološki in psihološki vpliv spleta na posameznika. Njihovi rezultati so pokazali

na povezavo med količino uporabe spleta in socialno vpletenostjo posameznika, predvsem pri komunikaciji znotraj družine, ter velikostjo lokalne socialne mreže. Ugotovili so tudi povezavo med uporabo elektronske pošte in občutkom depresije. Večja uporaba spleta se po njihovem mnenju povezuje z zmanjšano komunikacijo uporabnika s svojo družino, z zmanjšanim krogom prijateljev ter s povečano osamljenostjo in depresijo (prav tam).

Nekateri znanstveniki so še danes prepričani, da splet povzroča socialno izolacijo in zmanjšanje števila vsakdanjih socialnih odnosov, medtem ko uporabniki strmiijo v zaslone in komunicirajo z anonimnimi tujci skozi nadomestni medij, ki ni tako bogat kot omenjeni odnosi v živo (Stoll, 1995; Turkle, 1996, po Kraut idr., 1998). Na drugi strani pa obstajajo avtorji, ki trdijo, da splet izboljšuje socialne odnose tako, da ljudi osvobaja omejitev geografske ločenosti, stigem zaradi bolezni, socialnih hib in osebnostnih lastnosti (Moharan - Martin in Schumacher, 2003).

Ob očitkih o negativnih vplivih spleta na socialno angažiranost posameznikov postmodernisti odgovarjajo, da so te spremembe v skupnosti pravzaprav bolj znak liberalizacije in svobode kot pa tehnologije, ki spreminja psihično blagostanje posameznikov (Joinson, 2003).

Kljub raznolikim razpravam in odkrivanjem pretežno pozitivnih oziroma pretežno negativnih učinkov spleta pa ostaja dejstvo, da so mladi zelo raznolika skupina, ki splet uporablja za zelo različne namene – zabavo, izobraževanje, pridobivanje informacij in interpersonalno komunikacijo. Če ga uporabljajo večinoma za komunikacijo z drugimi uporabniki po elektronski pošti, v spletnih klepetalnicah in po pogovornih kanalih, širijo uporabo tehnologije za socialne stike. V tem primeru ima splet podobno funkcijo kot telefon. Če mladi splet uporabljajo predvsem za zabavo in pridobivanje informacij, potem na družbeno življenje mladostnika učinkuje podobno kot televizija.

Otroci in mladostniki uporabljajo računalnik za vse dejavnosti, ki so tudi del tradicionalnega otroštva: za igro, učenje, komunikacijo in zabavo. V virtualnih skupnostih se zabavajo z vrstniki, z njimi igrajo računalniške igrice, se pritožujejo nad svojimi straši in učitelji, govorijo o svojem življenju, pomagajo in dajejo nasvete drug drugemu ... torej podobne stvari, ki jih počnejo tudi v realnem

življenju. Po drugi strani pa digitalni mediji ustvarjajo novo, drugačno okolje, kjer se vse te dejavnosti precej spreminjajo in potekajo drugače kot do sedaj.

Kako se lahko nekateri vidiki medosebnih interakcij med mladostniki predružačijo pod vplivom anonimnosti virtualnega okolja in kakšen pomen ima samovrednotenje pri sklepanju stikov med mladimi prek spleta, si bomo podrobneje ogledali v naslednjem poglavju.

Raziskava med mladimi uporabniki spletnih forumov in klepetalnic

Raziskava, ki smo jo opravili med mladimi uporabniki spletnih forumov in klepetalnic v letu 2006, je bila širšega značaja, vendar se bomo v tokratnem prispevku omejili le na rezultate študije o povezanosti stopnje samovrednotenja s količino in naravo mladostnikovih interakcij v virtualnem in realnem okolju. Ugotavljali smo razlike v pogostosti komuniciranja z znanimi in neznanimi sogovorniki v virtualnem okolju ter razlike v številu prijateljev istega in različnega spola v virtualnem in realnem okolju kot posledice različne stopnje samovrednotenja pri mladostnikih.

Menimo namreč, da virtualni prostor predstavlja novo socialno okolje s specifičnimi lastnostmi, zato predpostavljamo, da lahko posameznikom odkriva in omogoča izražanje skritih, novih vidikov samopodobe in omogoča nove, drugačne načine interakcije, ki dopolnjujejo ali nadomeščajo interakcijo v mladostnikovem realnem okolju.

Raziskavo smo izvedli s spletom in posebej za ta namen sestavljenim spletnim vprašalnikom. Raziskovanje s spletom je namreč po našem mnenju (op. a.) najbolj "naravna" metoda zbiranja podatkov o njegovih uporabnikih (Sande, 2000). Ker je raziskava usmerjena v preučevanje medosebnih interakcij v virtualnem okolju, smo v ta namen izbrali spletno anketiranje uporabnikov spletnih forumov in klepetalnic.

Da bi pridobili čim širši krog mladih uporabnikov spleta, smo raziskavo "oglaševali" na sedmih forumih različnih spletnih strani, katerih ciljna populacija so predvsem oziroma tudi srednješolci.

Raziskavo smo tako izvajali na spletnih straneh Vijavaje (<http://www.vijavaja.com>), Klepetulje (<http://www.klepetulja.com>), DrogArta (<http://www.drogart.org>), MISSSa (<http://www.miss.org>), Med.Over.Neta (<http://med.over.net>), Mobisuxa (<http://www.mobisux.com>) in Sloreactorja (<http://www.sloreactor.com>).

V prvih dveh tednih v maju 2006 nam je uspelo zajeti nereprezentativni vzorec 806 (oziroma po izločitvi neustrezno izpolnjenih anket in anketirancev neustrezne starosti 694) uporabnikov spletnih forumov v starosti od 14 do 19 let. Vzorčenje je potekalo po metodi samoizbire s spletnim vprašalnikom. Vzorec je bil po spolu zelo neuravnovešen, zajemal je 80,3 % deklet in 19,7 % fantov. Večina anketirancev (modus) je bila v času anketiranja stara 15 let, povprečna starost v celotnem vzorcu pa je bila 15 let in 11 mesecev.

Z namenom preverjanja povezave med stopnjo samovrednotenja in pogostostjo iskanja socialnih stikov v virtualnem in realnem okolju smo v raziskavo vključili prirejeno Rosenbergovo lestvico samovrednotenja, povzeto po Jeričkovi (2001), ter jim zastavili štiri dodatna vprašanja o količini in naravi stikov, ki jih imajo v virtualnem in realnem okolju.

Razlike v količini socialnih interakcij med mladostniki z različno stopnjo samovrednotenja smo preverili z vprašanji, ki kažejo na pogostost komuniciranja z neznanimi in znanimi sogovorniki prek spleta ter z vprašanji, ki kažejo na razlike med višino samovrednotenja in številom prijateljev istega in nasprotnega spola, ki jih je mladostnik pridobil v virtualnem oziroma realnem okolju.

Glavni rezultati raziskave: povezava med stopnjo samovrednotenja in intenziteto iskanja novih socialnih stikov na spletu

Rezultati Rosenbergove lestvice samovrednotenja se lahko gibljejo v razponu od 10 točk za najslabši do 50 točk za najboljši rezultat. Višina samovrednotenja mladostnikov, zajetih v naši raziskavi, ki občasno ali pogosto sodelujejo v spletnih klepetalnicah in forumih z namenom druženja z vrstniki, je v povprečju 34,22 točk, kar je v primerjavi s splošno populacijo slovenskih srednješolcev

(Jeriček, 2001) nekoliko nižji rezultat. Rezultat, ki kaže na nižje samovrednotenje populacije raziskovanega vzorca glede na celotno populacijo srednješolcev, delno potrjuje našo osnovno tezo, v kateri smo predvidevali, da mladostniki z nižjim samovrednotenjem pogosteje kot ostali iščejo stike z vrstniki v virtualnem okolju.

V izhodiščih raziskave smo predvidevali, da mladostniki z nižjim samovrednotenjem manj uspešno oziroma težje navezujejo stike z vrstniki v vsakdanjem, realnem okolju, zato nova prijateljstva in stike pogosteje iščejo v virtualnem okolju. Nasprotno pa smo predvidevali, da mladostniki z višjim samovrednotenjem pogosteje navezujejo stike in sklepajo prijateljstva v svojem vsakdanjem, realnem okolju in redkeje čutijo potrebo po navezovanju novih stikov v virtualnem okolju. Pri mladostnikih z zelo visoko stopnjo samovrednotenja, ki nimajo težav pri navezovanju stikov z vrstniki, smo predvidevali, da so med njimi tudi takšni, ki so še posebno družabni, in zato pogosto navezujejo nove stike z neznanimi ljudmi, čeprav že imajo mnogo prijateljev v svojem vsakdanjem okolju. Predvidevamo, da ti mladostniki nove stike pogosto iščejo tudi v virtualnem okolju.

Rezultati raziskave so pokazali, da med skupinami mladostnikov z različno stopnjo samovrednotenja obstajajo razlike pri pogostosti komuniciranja z neznanimi in znanimi sogovorniki v virtualnem okolju, vendar te razlike niso statistično pomembne. To pomeni, da ima višina posameznikovega samovrednotenja le manjši vpliv na uporabo spleta za iskanje novih stikov oziroma za vzdrževanje stikov s prijatelji in znanci iz realnega okolja. Kljub temu je iz rezultatov razvidno, da tako z neznanimi kot z znanimi sogovorniki v virtualnem okolju nekoliko pogosteje komunicirajo mladostniki z najnižjo stopnjo samovrednotenja. Pri ostalih treh skupinah mladostnikov se kaže naslednji trend: višje kot je mladostnikovo samovrednotenje, pogosteje komunicira tako z znanimi kot neznanimi sogovorniki prek spleta in obratno. Nekoliko pogosteje torej z znanimi in neznanimi sogovorniki v virtualnem okolju komunicirajo mladostniki z najnižjo in mladostniki z najvišjo stopnjo samovrednotenja.

Raziskava s tem ni potrdila naše osnovne hipoteze, v kateri smo predvidevali, da nižja stopnja samovrednotenja bistveno vpliva na iskanje novih stikov v virtualnem okolju. So pa rezultati nakazali jasno tendenco povezanosti samovrednotenja s pogostostjo in vrsto

stikov v virtualnem okolju, ki ustreza tudi našim predvidevanjem. Poleg tega so rezultati pokazali, da tudi mladostniki z najvišjo stopnjo samovrednotenja pogosto komunicirajo prek spleta. Ti po našem mnenju splet uporabljajo kot dodatni kanal za svoje socialne aktivnosti.

Na podlagi dobljenih rezultatov predpostavljamo, da obstaja več motivacijskih faktorjev za navezovanje novih oziroma vzdrževanje starih stikov in prijateljstev prek spleta. Pri prvi podskupini gre za mladostnike z nizkim samovrednotenjem, ki so morda zaradi kakršnekoli fizične oviranosti, telesne hibe ali drugačnih življenjskih nazorov prikrajšani za družbo vrstnikov, še posebno, če so jih vrstniki stigmatizirali in izločili iz svojega kroga zaradi njihove "drugačnosti". Ti mladostniki si sicer želijo družbe podobno mislečih vrstnikov in tistih, ki jih ne bi obsojali na podlagi zunanosti, zato sogovornike, ki jih ne morejo najti v svojem vsakdanjem okolju, pogosto iščejo prek spleta. V virtualnem okolju iščejo torej predvsem nove stike oziroma nove podobno misleče sogovornike.

Pri mladostnikih z nizko stopnjo samovrednotenja, ki splet prvenstveno uporabljajo kot posrednik v komunikaciji z znanci in prijatelji iz vsakdanjega okolja, je po našem mnenju v večji meri prisotna t. i. socialna anksioznost in slabša razvitost socialnih veščin, kar jim onemogoča zadovoljivo komunikacijo v neposrednih stikih. Ti mladostniki po našem mnenju splet uporabljajo predvsem kot medij za regulacijo socialnih strahov ter z njimi povezanih stisk, posebno osamljenosti, bojazni in nizkega samovrednotenja. V virtualnem okolju namreč laže nadzorujejo raven zasebnosti v odnosu in časovno prostovoljno nadzorujejo interakcijo. Anonimnost spleta in odsotnost komunikacije iz oči v oči zmanjšujeta njihovo socialno anksioznost ter jim s tem omogočata uravnavanje negativnih stanj, ki nastajajo zaradi anksioznosti. Ti mladostniki splet uporabljajo predvsem za vzdrževanje in poglobljanje že obstoječih stikov iz realnega okolja.

Zanimivo je, da se ostale skupine, z izjemo mladostnikov z najnižjim samovrednotenjem, v virtualnem okolju obnašajo podobno kot v vsakdanjem, realnem okolju. Tako pri pogostosti komuniciranja z novimi sogovorniki kot pri pogostosti komuniciranja s prijatelji in znanci so v ospredju mladostniki z najvišjo stopnjo samovrednotenja. Predpostavljamo, da so to samozavestni in ekstrovertirani mladostniki, ki se zelo radi družijo z vrstniki in spoznavajo nove ljudi tako v realnem kot virtualnem okolju.

V nadaljevanju raziskave smo preverjali razlike v številu prijateljev istega in nasprotnega spola, ki jih imajo mladostniki v realnem in virtualnem okolju v povezavi s stopnjo njihovega samovrednotenja.

Rezultati so pokazali, da imajo največ prijateljev istega spola v virtualnem okolju mladostniki z najnižjo stopnjo samovrednotenja, prav tako pa ti sodijo tudi med tiste, ki imajo v virtualnem okolju največ prijateljev nasprotnega spola. Vendar pa velja, da v virtualnem okolju rezultati kažejo na zelo majhne razlike v številu prijateljev med posameznimi skupinami mladostnikov glede na višino njihovega samovrednotenja. Te razlike niso statistično pomembne. Precej drugače je v realnem okolju, kjer se kaže jasen trend povezanosti višjega samovrednotenja z večjim številom prijateljev istega in nasprotnega spola ter obratno, nižja stopnja samovrednotenja je povezana z manjšim številom prijateljev. Razlike v številu prijateljev istega in nasprotnega spola v odvisnosti od samovrednotenja so v realnem okolju statistično pomembne.

Višina posameznikovega samovrednotenja torej pomembno vpliva na število prijateljev v realnem okolju, kar pa ne velja za virtualno okolje. Iz tega sklepamo, da nizka stopnja samovrednotenja mladostnikom v virtualnem okolju ne predstavlja ovire pri iskanju prijateljev in vzdrževanju stikov z vrstniki; prav nasprotno, v virtualnem okolju imajo v povprečju največ prijateljev mladostniki z najnižjim samovrednotenjem.

Zaradi anonimnosti spleta in odsotnosti komunikacije iz oči v oči imajo osebnostne lastnosti posameznika v virtualnem okolju manjšo težo kot v vsakdanjih stikih. Lastnosti mladostnikov, med drugim tudi nizka stopnja samovrednotenja, ki jim v realnem okolju preprečujejo zadovoljujoče odnose z vrstniki, lahko ob stikih v virtualnem okolju ostanejo dalj časa prikrite, kar tem mladostnikom omogoča veliko lažje in uspešnejše navezovanje ter vzdrževanje stikov kot v siceršnjih situacijah v realnem okolju.

Primerjava med pogostostjo sklepanja prijateljstev z vrstniki istega in nasprotnega spola v virtualnem in realnem okolju kaže, da v splošnem mladostniki v realnem okolju pogosteje sklepajo prijateljstva z vrstniki istega spola, v virtualnem okolju pa, obratno, pogosteje sklepajo prijateljstva z vrstniki nasprotnega spola. Ugotovitev ni presenetljiva, če upoštevamo, da je obdobje

adolescence tisto obdobje, ko se mladi intenzivno preizkušajo v novih, intimnejših razmerjih, pri čemer jim virtualno okolje nudi nov, varen prostor za vzpostavljanje tovrstnih odnosov. Pogost pojav v virtualnem okolju je predvsem t. i. kiberflirtanje, za katerega je značilno, da gre izključno za igro, katere namen ni gradnja resnih, obvezujočih zvez, temveč preizkušanje novih vlog, komunikacijskih situacij in zabava.

Raziskava je pokazala, da je virtualno okolje za razliko od realnega okolja socialni prostor, v katerem je status udeležencev komunikacije v veliki meri izenačen. Virtualni prostor zato po našem mnenju nekaterim posameznikom vendarle odpira nove možnosti pri navezovanju stikov in zadovoljevanju njihovih potreb po socialnih interakcijah. Še posebno, če so te v njihovem vsakdanjem okolju okrnjene – tako zaradi zunanjih okoliščin kot določenih osebnostnih lastnosti posameznikov.

Ob koncu lahko torej povzamemo, da ima višina mladostnikovega samovrednotenja pomemben vpliv na vzpostavljanje odnosov ter število prijateljev istega in nasprotnega spola v realnem okolju, precej manjši vpliv pa pri vzpostavljanju prijateljskih stikov v virtualnem okolju, saj tu ne glede na višino samovrednotenja vsi mladostniki podobno pogosto uspešno vzpostavljajo medosebne odnose z vrstniki in komunicirajo z njimi. Rezultati celo kažejo, da imajo največ prijateljev v virtualnem okolju prav mladostniki z najnižjo stopnjo samovrednotenja, prav tako pa ti v virtualnem okolju najpogosteje komunicirajo z neznanimi in znanimi sogovorniki.

Zaključek

Mladostnik ne more delovati brez drugih posameznikov okoli sebe. Ne živi v vakuumu, pač pa v socialnem okolju, in zato za svoje delovanje potrebuje splet stikov, ki mu pri tem nudijo določeno stopnjo socialne podpore in orientacije. Odraščajoči najstniki, ki nimajo prijateljev, so prikrajšani za številne prednosti, ki jih prinašajo stiki z vrstniki na področju čustvenega, kognitivnega in socialnega razvoja.

Pomanjkanje prijateljev lahko vpliva tudi na možnosti posameznika za razvoj vrstniške socialne podpore, ki bi delovala kot varovalo v

stresnih obdobjih. Socialni stiki, ki tvorijo socialne mreže, namreč mladostniku nudijo raznolike vrste in oblike pomoči, ki so mu na voljo oziroma jih lahko aktivira, ko se sooča s krizno ali stresno situacijo. Prav tako lahko mladostnika ščitijo pred negativnimi vplivi stresnih življenjskih dogodkov, kot so na primer najstniška nosečnost, konflikti v družini, soočanje z zasvojenostjo, motnje hranjenja ipd. Imeti prijatelje je zato neke vrste kazalec splošnega psihičnega stanja posameznika in je eden najpomembnejših varovalnih dejavnikov za njegov psihosocialni razvoj.

Ena najpomembnejših sposobnosti, ki je potrebna, da posameznik oblikuje zadovoljujoče odnose z drugimi, je njegovo ustrezno samovrednotenje in samospoštovanje. Mladostnik, ki težko sprejema sebe, se težko navadi sprejemanja drugih. Vendar samovrednotenje samo po sebi ni stabilen pojav. Spremembe v samovrednotenju posameznika so odvisne tudi od sprememb socialnih odnosnih skupin in splošnih pogojev življenja. Iz tega spoznanja smo izhajali tudi v naši raziskavi, s katero smo uspeli opozoriti in pokazati, da virtualni prostor predstavlja novo socialno okolje s specifičnimi lastnostmi, ki lahko mladostnikom z nizko stopnjo samovrednotenja odkriva in omogoča izražanje skritih, novih vidikov samopodobe, pa tudi drugačne načine interakcije, ki dopolnjujejo ali nadomeščajo interakcijo v njegovem realnem okolju.

Socialno oporo tako lahko danes mladostniki poleg neposrednega stika z že razvito socialno mrežo v realnem okolju iščejo tudi skozi drugačne vire, ki jih omogoča nova informacijsko-komunikacijska tehnologija, predvsem splet. Še posebno to velja v primerih, ko je primarna socialna mreža informacijsko in podporno okrnjena.

Vse več najstnikov, ki v vsakdanjem okolju ne najdejo pravega prijateljstva ali razumevanja, danes uporablja splet tako za komuniciranje s posameznimi osebami kot tudi za vključevanje v virtualne skupnosti. Mnogi najstniki pa spleta ne uporabljajo le za navezovanje novih stikov, temveč tudi za nadaljevanje pogovora, začetega v šoli, za načrtovanje skupnih dejavnosti ob koncu tedna ali za reševanje konflikta, ki se je pojavil v komunikaciji iz oči v oči.

Anonimnost kot specifična lastnost spleta najstnikom omogoča hitrejšo in lažje razkrivanje informacij o sebi ter pogostejša intimna razkritja, saj virtualno okolje zmanjšuje tveganje zavrnitve,

posmeha ali celo sankcij drugih. Mladim ponuja številne in raznolike možnosti za zadovoljitev potreb po samoizražanju, samovrednotenju, raziskovanju in eksperimentiranju z lastno identiteto. Vzpodbuja jih k odprtemu pogovoru o sebi, svojih stiskah in prikritih delih osebnosti, ki jih v realnem življenju ne želijo oziroma si jih ne upajo razkriti.

Čeprav na podlagi pričujoče raziskave ne moremo zaključiti, da splet privlači le oziroma predvsem mladostnike s težavami v navezovanju in ohranjanju stikov z vrstniki v realnem okolju, pa nam rezultati vseeno ponujajo v razmislek možnost, da virtualno okolje nekaterim mladostnikom s težavami v komunikaciji in medosebnih odnosih služi kot alternativno okolje za formiranje ustrežnejših in bolj zadovoljivih odnosov z vrstniki. Na drugi strani lahko predvidevamo, da imajo mladostniki z višjo stopnjo samovrednotenja manjšo potrebo po iskanju novih stikov prek spleta.

Virtualni odnosi lahko pozitivno vplivajo na mnoge mladostnike, ki sodelujejo v spletnih forumih in klepetalnicah. Nekateri od teh mladostnikov imajo morda v realnem okolju velike težave z vzpostavljanjem stikov, v virtualnem okolju pa brez težav razpravljajo o skupnih interesih z vrstniki iz različnih delov Slovenije, morda celo sveta. Prav tako kot v realnem okolju tudi v virtualnih odnosih težijo k prijateljstvu, družbeni podpori in iščejo občutek pripadnosti.

Upamo, da bodo ugotovitve raziskave socialne pedagogice in vse, ki delajo z mladimi, spodbudile k zanimanju za naravo medosebnih odnosov, ki jih mladostniki formirajo v virtualnem okolju, in povečale zavedanje pomena tovrstnih odnosov za mladostnikov psihosocialni razvoj. V ta namen bi bilo v prihodnosti treba načrtovati dodatne raziskave, ki bi preučile nov virtualni socialni prostor z vidika njegovih omejitev in potencialov v primeru raznolikih socialnih interakcij in vrstniških odnosov, ki se v tem prostoru oblikujejo med mladimi.

Literatura

Cerar, M (2006). *Internet – virtualno shajališče mladih: primerjave socialnih interakcij v realnem in virtualnem okolju*. Diplomsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Engelberg, E., in Sjoeborg, L. (2004). Internet Use, Social Skills, and Adjustment. *Cyberpsychology & Behavior*, 7 (1), 729–741.

Hamburger, Y. A., in Ben-Artzi, E. (2003). Loneliness and Internet Use. *Computers in Human Behavior*, 19, 71–80.

Jeriček, H. (2001). *Uporaba in razširjenost interneta in znaki zasvojenosti z njim med dijaki tretjih letnikov ljubljanskih šol*. Magistrsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Joinson, A. N. (2003). *Understanding the psychology of Internet behaviour: virtual worlds, real lives*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.

Kraut, R., Patterson, M., Lundmark, V., Kiesler, S., Mukopadhyay, T., in Scherlis, W. (1998). Internet Paradox: A Social Technology That Reduces Social Involvement and Psychological Well-Being? *American Psychologist*, 53 (9), 1011–1031.

Lamovec, T. (1994). *Psihodiagnostika osebnosti 2*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

McKenna, K. Y. A., in Bargh, J. A. (2000). Plan 9 from Cyberspace: The Implications of the Internet for Personality and Social Psychology. *Personality and Social Psychology Review*, 4 (1), 57–75.

Moharan Martin, J., in Schumacher, P. (2003). Loneliness and social uses of the internet. *Computers in Human Behavior*, 19 (6), 659–671.

Musil, B. (2001). Kiberpsihologija – psihologija kiberprostora: Intrapersonalni in interpersonalni pojavi (2. del). *Anthropos*, 32 (3–4), 63–76.

Nastran Ule, M. (2000). Mladi v družbi novih tveganj in negotovosti. V A. Šelih (ur.), *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih: vzroki, pojavi, odzivanje*. Ljubljana: Bonex.

Praprotnik, T. (2003). *Skupnost, identiteta in komunikacija v virtualnih skupnostih*. Ljubljana: Institutum Studiorum Humanitatis.

Sande, M. (2000). Raziskovanje s pomočjo interneta: možnosti uporabe v socialni pedagogiki. *Socialna pedagogika*, 4 (4), 391–420.

Skalar, M. (1985). *Samovrednotenje in učna uspešnost*. Magistrska naloga. Ljubljana: Pedagoška fakulteta v Ljubljani.

Skalar, M. (1988). *Učna uspešnost in pojmovanje lastne medosebne komunikacije učencev v šoli*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Pedagoška fakulteta v Ljubljani.

Skalar, M. (1990). *Pojmovanje samega sebe in samovrednotenje: študijsko gradivo*. Ljubljana: Pedagoška akademija.

Skalar, M. (1997). Sklepanje prijateljstva je naša potreba. V V. Jalovec (ur.), *Pomlad 1. Priročnik za učitelje*. Ljubljana: Vija.

Stevens, J. A. (1997). *Zbogom, sramežljivost!: spremenite mišljenje, spremenite življenje*. Ljubljana: DZS.

Strniša, Š. (2003). Odraščajoči otrok in odnosi z vrstniki. V J. Bajzek (ur.), *Zrcalo odraščanja: mednarodna sociološka raziskava o odraščajočih otrocih*. Radovljica: Didakta.

Izvirni znanstveni članek, prejet februarja 2007.